

• ՎԱՆՔԻՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ •

Եզ ՄՅ ՄԱՆԿՈՒԹԵՆՔ)

ՅՈՒՆԵՐՈՒ աշխարհին մոայլին մէջէն այսօր
կը պատկերանայ մաքիս գրուազ մը, երջանիկ
մանկութեանս գրուազներէն մին՝ զոր տարիներու
թաւալզլոր վազքը յարգած է մանաւանդ ոսկե-
զօծ ու վարդագոյն երանգներով նկարած, որչափ
ալ շիթ մը արցունք պլալւայ անոր մէկ անկիւնը:
Անդիմաղբելի գորութենէ մը մզուած կը սաւառ-
նիմ այն սրբավայրը որ ընտանեկան յարկ կը
կոչուի և որու սուրբերը առաքինի զգօն, բա-
րեպաշտ հայր մը, սիրաժպիտ ժբազլուխ մայր
մը կենդանութիւն կ'առնուն կարծես փառապանծ
լուսապակի մը շողերու մէջ, ծննդավայրի
մշտագուարճ հորիզոնին վրայ: Եւ այդ անդրշի-
րիմեան պայծառագեղ տեսիլքին առջեւ կը բաղ-
ձամ պահ մը մունալ կեանքի ժխորն ու տիսուր
անակնկալաները որ եկեր անգթօրէն պատուեր
են սիրոս այնպիսի վէլքիբով որ երբեք չեն
սպիանար, և սգալից հանգրուաններու շղթայ
մը կը հիւսեն կատարած ճամբուս երկայնքը:

Նոր կիրակի էր. 1882 կամ 83: Այդ օրը Տրա-
պեղոնի ամբողջ քրիստոնեայ բնակչութիւնը,
հայ և յոյն, ըստ աւանդութեան մը նախընթրիք
ընելու կ'երթար Տէյիրմէն Տէրէսի կամ Նոր
ճամբան, Հայոց գերեզմանատան շրջակաները:
Զատկական դրութեամբ պատրաստուած բազմա-
Զատկական դրութեամբ պատրաստուած բազմա-

ԳԵՂԻ ՄՈՒԾՈՎԵՐ :

Գուռը կը զարնուի . մեզ ազգական տիկին մը
զոր Շարող մամա կը կոչէինք , իր մեծ աղջկանը
և ուրիշ դրացի հարսերու հետ ներս կը մտնէ ,
և կ'առաջարկէ մօրս որ զմեզ ալ միասին պառյատի
տանի : Մայրս կը հաւանի և երեք աղջնակներս
ցառկըստելով խումբին կը կցուինք և ճամբայ
կ'իյնանք :

Նորատի հարսերու և չափահաս աղջիկներու պերճագել կարաւան մը, աղաւնիներու երամի մը նման կը յառաջանար մեծ պողոսային վրայ (Ուզուն Աօգագ): Ամէնքն ալ սպիտակափայլ մետաքսեայ քողերով ծածկուած, որու երկու եզերք ները միացնելով կուբճքերնուն վրայ ցոյց կուտային ոսկեզտակ զլուխներու կէսը, չքնաղ և գուարթ գէմքեր, պայծառ ճակատներ երիզուած գտակին ոսկիներու նուրբ շարքով մը, ճերմակ պարանոցներ, որոնց շուրջը փաթթուած ոսկի շղթայէն կը կախուէր աղաւանդակուու խաչ մը կամ ուրիշ զարդեղէն մը: Վիզանեմ նազանքով կը քալէին անոնք, զարնանաբոյր արեւուն ոսկեղէն ալիքներուն մէջ, ոսկեճամուկ, ոսկենուռ զգեստներու օօսափիւնը խառնելով երկչուտ փլսուփութեան: Երշանկութեան ցուքը չէր կրնար աւելի ուժեղ ժայթքում ունենալ բերելու այդ շնորհագեղ գէմքերուն համբոյրներ լոյսի, զեփիւսի գգուանքներ: Կեանքի նորածագ գարուններ որ բնութեան զարնան հետ զիրկընդխառն սկսու ժամանակէին անհուն սիրով

Կը հասնինք Հայոց գերեզմանատան առջեւ
տարածուող մարգագետինը, օրուան զբօսավայ-
րերու ամենահեռու հանգրուանն էր. հոն տեղ
մը կը գրաւենք, մեծերը կը նստին. Շարող մամա-
վար կը դնէ իր խորհրդաւոր սակառը, իսկ մենք
կը սկսինք անոնց բոլորտիքը ցատկուտել անհամ-
բեր սպասելով սակառին բացուելուն։ Այլեւայլ
խօսակցութիւններէ վերջ կը բանայ սակառը և
իր ձեռքով պատրաստած կարկանդակներ ու
անուշեղնեններ կը բաժնէ ամբնու։ Ակնթարթի
մէջ արդէն սպառած ենք սակառին պատուական
պարունակութիւնը. սակայն հիմա ուրիշ աւելի
բուռն տենչ մը կը ճաթեցնէր զլուխս։ Վանքը
մօտ էր. այդ հոչակաւոր վանքը, ջերմեռանդ
ժողովրդեան մը ազօթքի, խոկումի այդ սիրելի
Ուխտատեղին հոն էր, գեղին ծաղիկներէ շրջա-
պատուած, զոր «վանքին ծաղիկներ» անուամբ

կը տեսնէի զանոնք երազիս մէջ։ Վանքին ծաղիկները, հարկ կը զգայի քաղել մեծ փունջ մը շինել, զգուել գրկել և յաղթանակաւ տուն տանիլ։ Բայց ինչպէս ընենք, ինչպէս հրաման առնենք. մայրս միշտ մերժած էր մեզի, պտոյտի պահերուն, այդ կողմերը երթալու արտօնութիւնը. Եթէ Շարող մաման ալ մերժէր...։ Փորձ մ'ընենք ըսի զարմիկներուս, որոնց ձեռքէն բռնած կը մօտենամ և, «Շարո՞գ մամա, ինչ կ'ըլլայ, մեզի հրաման տուր երթանք քիչ մը ծաղկի քաղենք» կ'աղերսեմ։ Բարի կինը վայրկեան մը վարանեցաւ. իր քովիններուն մէկուն քաջալերական ակնարկին վրայ, «Գացէք, ըստւ, բայց չհեռանաք և չուշանաք»։

Եւ երեքս մէկ ցատկուելով կը սկսինք վազել կողոպտելով միշտ ոսկ գերեզմանատան պատին տակէն. կը հասնինք ւաղիր ծաղիկները ...:

մազլցինք հեւ ի հեւ առանց խնայելու մեր զատկական գեղեցիկ շրջազգեստներուն: Բլուրին վրայ ենք որ հարսնետան մը պէս ամենապերճ զարդերով պենուած կը տարածուի առջեւնիս: Ամէն կողմ զալարագեղ թուփերու մէջէն փունչ փունչ դուրս կը պոռթկան վանքին անձկալի ծաղիկներս, ոսկեգոյն, նրբաթել, բենեգեայ, եթերային, օրորուելով տատանելով զեփիւրի փայփայանքներին. կարծես լոիկ բարբառ մը, դիւթական ժափիտ մը, երկնասլաց երգ մը կը ցայտէր անոնց բուրումնալից ծոցերէն և կը զգլիսէին մեր անբիծ հոգիները...:

Եւ խելացնոր կը վազէինք աջ, կը վազէինք մեղ և մեղմ շետով մը կ'ըսէ. «Ո՞ր մնացիք. Շարող մաման շատ սպասեց ձեզի, կարծելով որ սիալեր և ուրիշ խումբերու խառնուելով զացեր էք, ինքն ալ մեկնեցաւ»:

կատաղաքար, խուրձեր կը շինենք, միշտ վազեւ լով, միշտ յառաջանալով։ Յանկարծ վանքին ճակատը իր լուրջ ու լուրթ գոյներով կը նշմարուի ծառերու կանանչ ստուերին մէջէն։ Վանքը, վանքը կը բացազանչենք։ Կանգ կ'առնենք վայրեան մը և կը գիտենք այդ բոլոր հայ ժողովրդեան համակրելի Սրբավայրը։ Կը յիշեմ յանկարծ որ ես այդ վանքը գացած էի և պարծենկու շնչառով մը կը սկսիմ ճառաբանել խոր հմտութիւնս ցուցադրելով ապշած ունկնդիրներուս՝ հրաշագործ Աստուածածնայ պատկերին շուրջ։ Կը պատմեմ թէ ի՞նչպէս անուշ է անոր ամենահայեաց աշքեւոն նայուացքը։ Թէ ինչպէս մեր թագունին (թագուհին) հետ ուխտի տարեր էինք Անտոնիկ եղբայրս, որ երեք տարեկան եղած էր և գեռ լեզու չէր ելած, և վարդապետ մը Աստուածածնի մատրան բանալիով

Թագսիմ, ահա Մէջտանի պարտէզը, ահա Մա-
սիմեանց տունը. ահա Նուրեանց տունը, յետոյ
Տէր Մանուկեանցը, ուր Մարիամ Տէր Մանու-
կեան և իր քոյրը Երանուհի դպրոցական ընկե-
ռուհիներ անշուշտ պատուհանը պիտի ըլլային.
անոնց դիմացը Դազարոսեանց տունը, ուր Մա-
րիամ և Վիկտորիա զմեզ պիտի տեսնէին. յետոյ
Պապիկեանց տունը, անոնց դիմացը Սակա-
լիկեանները. ահա Մարմարեանց գուռը, եկե-
ւեցւոյ նեղ փողոցը, որ ժամբակ կը տանէր և
ըրու բերանը ձինկօզեան Վիկտորիայի և Լու-
իքայի պիտի հանդիպէինք անշուշտ, և յետոյ
աշղորդ օրը դպրոցը վրանիս պիտի յարձակէին
սոսնք հազարումէկ հարցումներ ուզգելով, հեզ-
ական կծու ակնարկներ պիտի նետէին մեր
ուրջը թէ հեռու տեղ պտոյտի զացեր էինք...
սուանձին... Ո՞չ ամօթ, ո՞հ խայտառակութիւն
... և կրնային զմեզ վարժուհիին ալ մատոնել...:
զոս պաղ քրտինք մը կասեցուց քայլերս բայց
ըրք աչքիս ծայրովը նշարեցի մեր Առաջնոր-
դարանին կարմիր շէնքը, մեծ շունչ մը առի.
ու հասեր էինք, վերջին սլացը մը կը փորձնը,
ով ամենէն առաջ տուն պիտի հասնի ըսելով և
սկնթարթի մը մէջ ինքզինքնիս դրան առջեւ
ըս զանենք: Դուռը կիսաբաց էր, զոր կը հրենք
և երեքս միասին ներս կը խուժենք...:

Բակին մէջ աթոռակներու վրայ նստած էին, բեծ հօրեղօրկինս, Վիկտորիայի մամը, Տիկ. Յուղիտա Ոսկինարեան և ուրիշ դրացի Տիկիններ. Շարող մաման որ հազիւ տունը շունչ առեր էր լմեզ գտնելու յուսով, ողբերգական շարժուձեւելով կը պատմէր ահաւոր դէպքը: Մայրս կայնած քեզ անդրիի մը պէս յուղուած դէմքով մափկ լ'ընէր: «Ահա եկան» կը բացազանչեն ամէնքը միասին, իսկ Շարող մամա տեղէն կ'ելլէ և Տիկուհիին վրայ կը յարձակի ըսելով. «Գու, գետին չմտնելիք, ամենէն մէծն էիր և զլուխս քերիր այս փորձանքը»: Տիրուհի ջղային քրիթ մը կը փրցնէ և ձեռքէն կը պրծի կ'երթայ: Վիկտորիա լալով մամուն գիրկը կ'իյնայ, ես ալ գտիտ բազուկներս մօրս յաղթ իրանին կը փաթթէմ... զլուխս իր անուշաբոյր լանջքին վրայ ձգած... կը հեկեկամ բարձրաձայն...:

Հունվար 1928

1. Այս զեղին ծաղիկները azaléep ընտանիքն վայրենի շուշանածեւ ծաղիկներ են որ գարնան վանքին շրջա-

ՏՊԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նաբրձը առանձին հրովարտակով մը տուած այս անունը այն գիտական հաստատութեան՝ որ 1717էն ի վեր Վենետիկի լճակին մէկ կղզիին մէջ հաստատուած է: Կղզին ատենօք կը պատշաճ կանէր Ա. Բենեդիկտոսի կարգին, որ արդէն ժամանակակից գայն ծախեց Վենետիկոյ Հասարակապետութեան, և վերջինս փոխադրական հիւանդութեանց բուժարան մը չինեց հոն: Աւելի ուշ այս նպատակիս ալ չծառայեց, այլ միայն քանի մը ձկնորս ընտանիքներ հաստատեցին հոն իրենց բնակութիւնը:

ՄԱՀԻԹԱՐ ՄԵԲԱՍՏԱԳԻՆ, համանուն կարգին հիմնադիրը, Տաճկաստանէն փախած ընկերներուն հետ այս խեղճ վիճակին մէջ կզգին ձեռք ձգեց Վենետիկի Հասարակապետութենէն։ 1717ին Անդամունքներ ամսոյն փոխադրուեցան հոն՝ ուսկից կը ծագին հայկական մշակոյթին քարոզիչներն ու առաքեալները։ Զուտ իտալական երկրին այս արդի ծաղկող և ծաղկեալ կղզոյն վրայ՝ միայն հայեր կը բնակին, Միխիթարեան միաբանութեան հայրեր և անոնցմէ դաստիարակուած աշակերտութիւնը։ Այս կարգին Հիմնադիրը՝ Միխիթար Աբրամաստացին՝ 1749ին մնուալ 74 տարեկան հասակին մէջ, բայց իրմէ սկսուած գործը միեւնոյն հոգով կը շարունակուի միշտ։ Այս հոգին ամէն բանէ աւելի կը բացատրէ հաստատութեանս նշանաբանը, որուն մէջ զանգակը՝ է արթութիւնը, բոցը՝ հոգեկան եռանդին նշանակ, ցուպը՝ կ'առասաւատէ թէ աւա կոսոնրին անոպամերը և հոնգարական ընտափով ուշադրութիւնս գրաւեց երբ ըստ, ասիկա է «Kossuth – bankó» որմէ հոն կար չորս կամ հինգ հատ։ Եւ դեռ հոն ուրիշ շատ բաներ ալ։ Հնդկական արքայական հոկայ փղոսկրէ աթոռու մը, 3500 տարուան մոլիմայ և թիէփոլոյի խաղաղութիւնն և արդարութիւնը ներկայացնող մեծարժէք նկարը…։ Սակայն թանգարանին ամենամեծ զանձը 2000 արեւելեան ձեռագիրները կը կազմին, որուն նմանը Եւրոպա չի գտնուիր։ Աւանձին յիշատակութեան արժանի է վանքին մեծ տպարանը, որ զանազան լեզուներով տպագրութիւններ կը կատարէ։ Գըլիաւորապէս հայերէն հայկական գիրերով կ'աշխատին, զի միաբանութիւնը զաղափարական կեդրոնն է հայ ազգին։ Հայ դասական ու նոր հրատարակութիւնները մեծ թուով կը դրկեն կ. Պոլիս և ուրիշ քաղաքներ ուր հայ ազգին անդամները կը գտնուին։

Հայուայշելէ թէ այս գրութքը բառականէ կ'ապրին առանց յոգնութիւնն ճանչնալու գաղափարականին հետապնդումին մէջ, և զիրք մը՝ գիտութեան հոգին կը ցուցնէ: Այս Միաբանութեանս երրորդ պետը հունգարացի մըն էր, գտայ տաճարին քով տապանաքարը, որուն տակ «Stephanus Acontius Köver comes Transilvaniae» (Ստեփանոս Ագոնց Քեռվեր Կոմս Թրանսիլվանիոյ) կը ննջէ 1824-էն ի վեր յաւերժական քունը: Անոր արտադրած առողջ հունարա մարկ սստի Հեռանալէս առաջ անունս զրեցի հիւրերու գրքին մէջ, որ ազգերու համեմատ կը պահպանէ այցելուններու անունները: Կայ նաեւ զիրք մը, ուր գաղափական և գրական մեծերու քով կարելի է գտնել Եւրոպիոյ վեհապետներու ընտանեաց անդամներուն անուններն ալ: Անոր մէջ զրած է իր անունը «Ստեփանոս Քեռվելչն»ն ալ, որ անցեալ տարի Ապրիլին իր այցելութեամբ կղզին պատուեց:

Ով որ հայ մտքի կեդրոնին վրայ զաղափար մը կ'ուզէ կազմել, չխնայէ յոգնութիւնն և թող փնտռէ այն կղզին, ուր ամէնքը ճշմարիտ հրա րասիրութեամբ կ'ընդունուին:

ԱՅՀ Սրբաբանութեան Ժերունի անդամներէն Մին
«Հ. Գանիէլ Վ. Ստեփանեան Մխիթարեան»
(Padre Daniele Dr. Stepan Mechitarista)